

บทความวิจัย (ม.ค. – มิ.ย. 2563)

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับครอบครัวเพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อ

วรรณรี ดันติเวชกุล

นิสิตปริญญาเอก, ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, aeywann@gmail.com 064-6415645

สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, suwithida@yahoo.com

สาริพันธ์ สุวรรณ

รองศาสตราจารย์, แผนกวิชาการศึกษาอกระบบสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, sareepan.sup@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพระดับทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (สภาพทักษะที่เป็นจริง) และระดับความต้องการหรือความคาดหวังในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (สภาพที่ควรจะเป็น) ของครอบครัว 2) เพื่อประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของครอบครัว โดยใช้วิธีการวิจัยในการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment Research) 3) พัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับครอบครัวเพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อกลุ่มตัวอย่างได้แก่ กลุ่มครอบครัวที่ประกอบไปด้วยผู้ปกครองที่มีบุตรหลานอายุระหว่าง 9-12 ปี และเด็กที่มีอายุระหว่าง 9-12 ปี ที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 ครอบครัว ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการหาค่าความต้องการจำเป็นโดยใช้วิธี Priority Needs Index แบบปรับปรุง ($PNI_{modified}$)

ผลการวิจัย พบว่า

1. ระดับการรู้เท่าทันสื่อที่มีอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$) = 3.81, S.D. = 0.765) และมีความต้องการหรือความคาดหวังในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$) = 4.31, S.D. = 0.575)

2. เมื่อจัดลำดับความต้องการจำเป็น พบว่า ครอบครัวมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อในการเข้าถึงสื่อ การวิเคราะห์สื่อ การประเมินค่าสื่อ และการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อในการวิเคราะห์สื่อมากที่สุด มีค่า $PNI_{modified}$ = 0.15 รองลงมา คือ การเข้าถึงสื่อ และการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ ในสัดส่วนที่เท่ากัน มีค่า $PNI_{modified}$ = 0.14 และการประเมินค่าสื่อ มีค่า $PNI_{modified}$ = 0.09

3. โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับครอบครัวเพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ได้พัฒนาตามแนวคิดการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boone(1985) ได้แก่ 1) การวางแผน 2) การออกแบบโปรแกรม และการนำไปปฏิบัติ 3) การตรวจสอบและการประเมินผล การกำหนดการเรียนการสอน ประกอบด้วย 12 แผนการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) นำเสนอสถานการณ์ปัญหา 2) ร่วมกันสร้างกลุ่ม 3) ร่วมกันวางแผนและแสวงหาคำตอบ 4) นำเสนอข้อค้นพบของกลุ่ม 5) ประเมินผลงานและสรุปแนวคิดที่ได้จากข้อค้นพบ และ องค์ประกอบของโปรแกรม ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ ผู้เรียนผู้สอน วิธีการเรียนรู้ กระบวนการจัดกิจกรรม กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผล

คำสำคัญ: การรู้เท่าทันสื่อ, ครอบครัว, การศึกษานอกระบบโรงเรียน

Received: August 28, 2019, Revised October 3, 2019, Accepted October 10, 2019

Development Of A Non-Formal Education Program for Families to Enhance Media Literacy Skills

Wannaree Thantivetapikul

PhD.Student, Lifelong Education Department, Faculty of Education, Chulalongkorn University,

aeywann@gmail.com, 064-6415645

Suwithida Charungkaitikul

Assistant Professor, Lifelong Education Department, Faculty of Education, Chulalongkorn University,

suwithida@yahoo.com

Sareepan Supawan

Associate Professor, Non-formal Education Department, School of Educational Studies, Sukhothai Thammathirat Open University, sareepan.sup@gmail.com

Abstract

The purposes of this study were to 1) analyze the current skills and the desirable skills of media literacy 2) analyze the families' learning needs assessment for enhancing their media literacy skills 3) develop a non-formal education program for families to enhance media literacy skills. This study is a survey research. The sample used in this study were from 400 families that consist of parents with children between the ages of 9-12 years who live in Bangkok. Data were collected by using questionnaires. Statistics were used in this study were mean ($\bar{x}$), standard deviation (S.D.) and Priority Needs Index Modified (PNI modified). The result from the study shown that 1) the current skills of media literacy (The degree of success), including all the overall average was high ($\bar{x}$) = 3.81, S.D. = 0.765. The desirable skills of media literacy (The Importance), including all the overall average was very high ($\bar{x}$) = 4.31, S.D. = 0.575. 2) needs to develop media literacy skills, by all groups of samples are essential requirements for all items with the PNI modified between 0.14 to 0.09. 3) the development of a non-formal education program for families to enhance media literacy skills based on program development concept of Boone; furthermore, it was integrated by the collaborative learning concept which are 1) present the problem situations 2) create a group 3) plan and find the answers 4) present the findings of the group 5) evaluate and summarize the findings. The components of the program include rational criterion, objectives, content, learners, facilitator, learning method, activity learning process, learning activities, instructional media, measurement and evaluation.

Keywords: Media literacy, Families, Non-Formal Education

คำขอบคุณ: งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช

บทนำ

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในสังคมโลกทั้งด้านสังคมวัฒนธรรม โดยเฉพาะความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี และการสื่อสาร ส่งผลให้สื่อในรูปแบบต่างๆ มีการพัฒนาเรื่อยมาจนได้เปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สังคมสารสนเทศ (information society) อันเป็นสังคมที่อุดมไปด้วยข้อมูลข่าวสาร และได้เคลื่อนเข้าสู่ยุคสื่อหลอมรวม (convergent media) ซึ่งมีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต การสื่อสาร และการเรียนรู้ของผู้คนในสังคม (สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน และเครือข่ายการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองประชาธิปไตย, 2559) สื่อและเทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว และกระจายไปสู่ทุกครัวเรือนอย่างทั่วถึง ไม่ว่าจะเป็นสื่อเก่า เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และสื่อใหม่ เช่น อินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ (Social media) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านการสื่อสารนี้ทำให้บุคคลสามารถรับสื่อได้มากมายหลายทางสามารถเข้าถึงและใช้สื่อได้อย่างอิสระ เป็นได้ทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารในเวลาเดียวกัน

สถิติที่ได้จากข้อมูลรายงานการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2561 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแนวโน้มการใช้คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์มือถือของประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไป ในช่วงระยะเวลา 5 ปี ระหว่าง ปี พ.ศ. 2557 – 2561 พบว่า ผู้ใช้คอมพิวเตอร์ลดลงจาก ร้อยละ 38.2 (จำนวน 23.8 ล้านคน) เป็นร้อยละ 28.3 (จำนวน 17.9 ล้านคน) ผู้ใช้อินเทอร์เน็ต เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 34.9 (จำนวน 21.8 ล้านคน) เป็นร้อยละ 56.8 (จำนวน 36.0 ล้านคน) และผู้ใช้โทรศัพท์มือถือเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 77.2 (จำนวน 48.1 ล้านคน) เป็นร้อยละ 89.6 (จำนวน 56.7 ล้านคน) และเมื่อพิจารณาการใช้อินเทอร์เน็ตตามกลุ่มอายุต่างๆ พบว่าประชากรในกลุ่มอายุ 15-24 ปี มีการใช้อินเทอร์เน็ตสูงสุด คือ ร้อยละ 91.4 รองลงมา คือ กลุ่มอายุ 25-34 ปี ร้อยละ 84.4 กลุ่มอายุ 6-14 ปี ร้อยละ 69.6 กลุ่มอายุ 35-49 ปี ร้อยละ 62.1 และในกลุ่มอายุ 50 ปี ขึ้นไป มีเพียงร้อยละ 21.2

จากสถิติที่ได้กล่าวมานั้น แสดงให้เห็นว่า ปัจจุบันพฤติกรรมการใช้สื่อของคนในทุกกลุ่มช่วงอายุมีสัดส่วนเวลาการใช้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการใช้สื่อออนไลน์ที่นับว่ามีอิทธิพลต่อการรับรู้พฤติกรรมของคนในสังคมทั้งในเชิงบวกและลบซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นตามาคือ ประชากรไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเด็กและเยาวชน มีปริมาณการใช้อินเทอร์เน็ตที่มากเกินไปจนทำให้เกิดผลกระทบต่อการเรียนรู้ สภาพสังคม ทำให้เสียเวลา เสียสุขภาพ ขาดสัมพันธภาพที่ดีกับคนในครอบครัว เพื่อนฝูง และหน้าที่การงาน (กิจการเด็กและเยาวชน, 2560) เมื่อสื่อได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน และสามารถเข้าถึงสมาชิกทุกคนในครอบครัวได้ การรู้เท่าทันสื่อ (media literacy) จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและเกิดขึ้นเพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันจากการครอบงำและชี้นำจากสื่อ การรู้เท่าทันสื่อจะช่วยไม่ให้ครอบครัวตกเป็นทาสของสื่อได้โดยง่ายพ่อแม่จึงถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ที่จะสามารถปลูกฝังทักษะการรู้เท่าทันสื่อให้กับเด็กได้ในวิถีชีวิตประจำวัน ตั้งแต่การมีวินัยและข้อตกลงร่วมกันในใช้เวลากับสื่อ (สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับ ปฐมภรณ์ ปันอินทร์ (2555) ในการศึกษาเรื่องกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสำหรับเยาวชนไทยตามแนวคิดปัญญาศึกษา พบว่า การดูแลเอาใจใส่ของผู้ปกครองเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการรู้เท่าทันสื่อในเด็ก ซึ่งจากการศึกษาวิจัยยังพบอีกว่าการให้การศึกษาเพื่อการรู้เท่าทันสื่อนั้น จะมีประสิทธิภาพสูงที่สุดกับเด็กที่มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 9-12 ปี ซึ่งเด็กในวัยดังกล่าวควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจ ใช้สื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (อุษา บิ๊กกินส์, 2555) การรู้เท่าทันสื่อ เป็นทักษะที่ต้องสร้างขึ้นและต้องมีการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น สถาบันครอบครัว จึงเป็นสถาบันแรกและเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดที่สามารถปลูกฝังทักษะการรู้เท่าทันสื่อให้กับเด็กได้ในการใช้ชีวิตประจำวัน และบ่มเพาะให้เด็กและเยาวชนเติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพ

การเรียนรู้เพื่อการรู้เท่าทันสื่อ นอกจากจะสร้างความตระหนักและทักษะที่เป็นภูมิคุ้มกันให้กับครอบครัวแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้ใช้การแสดงออกทางความคิดอย่างมีเหตุผลมีผลต่อเรื่องราวต่าง ๆ และถือเป็นทักษะที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากสื่อสมัยใหม่มีรูปแบบที่หลากหลายและมีความซับซ้อนมากขึ้น จึงจำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อให้

สามารถตัดสินใจเลือกรับข่าวสารได้อย่างถูกต้อง (บุปผา เมษศรีทองคำ, 2554) ดังนั้นการรู้เท่าทันสื่อจึงมีความสำคัญที่เป็นการให้อำนาจแก่พลเมืองในการสร้างและพัฒนาสมรรถนะและทัศนคติและทักษะที่จำเป็นต่อความเข้าใจหน้าที่ของสื่อเพื่อให้เป็นผู้ที่มีทักษะและความสามารถในการเลือกรับ การวิเคราะห์การประเมินและการใช้สื่อในการประกอบวิชาชีพและการดำเนินชีวิตของบุคคล (UNESCO, 2010)

ในปัจจุบันพบว่างานวิจัยและการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับสื่อให้กับเด็กและเยาวชนในประเทศไทยมีจำนวนน้อยส่วนใหญ่เป็นการสำรวจพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ไม่ได้มีการศึกษาวิจัยผลกระทบจากการใช้สื่อออนไลน์ของเด็กและเยาวชนตามช่วงวัยแม้ว่าหลายหน่วยงานจะมีการจัดโครงการกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักรู้และการพัฒนาศักยภาพแก่เด็กและเยาวชนและบุคคลแวดล้อมเด็กและเยาวชนแต่ยังไม่สามารถจะทำโครงการรณรงค์ทางสังคมการพัฒนาศักยภาพแก่เด็กและเยาวชนและการฝึกอบรมสำหรับผู้เกี่ยวข้องได้อย่างเป็นระบบและขยายการดำเนินงานให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึงโดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบคลุมโรงเรียนและชุมชนซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่อยู่ใกล้กับเด็กและเยาวชนมากที่สุด(กรมกิจการเด็กและเยาวชน, 2560)

จากความสำคัญและปัญหาดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับครอบครัวเพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อ โดยจะนำผลที่ได้จากการศึกษาสภาพระดับทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (สภาพทักษะที่เป็นจริง) และระดับความต้องการหรือความคาดหวังในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (สภาพที่ควรจะเป็น) ของครอบครัว และผลที่ได้จากการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของครอบครัว เป็นข้อมูลเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้รู้เท่าทันสื่อ เพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้เกิดทักษะการรู้เท่าทันสื่ออย่างเป็นกระบวนการ เพื่อเสริมพลังให้ครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพระดับทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (สภาพทักษะที่เป็นจริง) และระดับความต้องการหรือความคาดหวังในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (สภาพที่ควรจะเป็น) ของครอบครัว
2. เพื่อประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของครอบครัว
3. เพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับครอบครัวเพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อ

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่การวิจัยครั้งนี้ จะดำเนินการศึกษาค้นคว้ากลุ่มพื้นที่ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีจำนวน 50 เขตเนื่องจาก กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ลักษณะครอบครัวมีความหลากหลาย และยังเป็นพื้นที่ที่มีจำนวนผู้ใช้สื่อสูงสุดในประเทศไทย และเกิดปัญหาที่มีสาเหตุจากสื่อสูงด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนการใช้สื่อโดยเฉพาะสื่อออนไลน์ จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติยืนยันให้ทราบอย่างชัดเจนว่า สังคมออนไลน์ของประชากรไทยประกอบไปด้วยผู้คนที่ย้ายมาอยู่ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ในทุกภูมิภาคของประเทศไทยทั้งภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคใต้ มีสัดส่วนการใช้เครือข่ายออนไลน์ที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ดังนั้น หากสามารถส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อให้กับครอบครัวในกรุงเทพมหานครได้แล้ว ในการจะขยายไปสู่ภูมิภาคอื่น ๆ ก็จะทำให้ได้ไม่ยาก

2. ขอบเขตด้านประชากรการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการศึกษเฉพาะครอบครัวซึ่งประกอบไปด้วยผู้ปกครอง และบุตรหลานที่มีอายุระหว่าง 9-12 ปี ที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1

1.1 เพื่อศึกษาสภาพระดับทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (สภาพทักษะที่เป็นจริง) และระดับความต้องการหรือความคาดหวังในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (สภาพที่ควรจะเป็น) ของครอบครัว

1.2 เพื่อประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของครอบครัว

ระยะที่ 2

2.1 เพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับครอบครัวเพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

ระยะที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของครอบครัวและเพื่อประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของครอบครัว

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครอบครัวที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร เป็นครอบครัวที่ประกอบไปด้วย ผู้ปกครองและ บุตรหลานที่มีอายุระหว่าง 9 – 12 ปี ที่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานครซึ่งจำนวนทั้งสิ้น 239,609 คน ซึ่งเป็นข้อมูลอ้างอิงจากจำนวนประชากรที่มีอายุระหว่าง 9 – 12 ปี ที่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร ตามสถิติจำนวนประชากรแยกตามช่วงอายุ(ปี) และจังหวัด ปี 2560 จากระบบสถิติทางการทะเบียน สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มครอบครัวที่ประกอบไปด้วยผู้ปกครองที่มีบุตรหลานอายุระหว่าง 9-12 ปี และเด็กที่มีอายุระหว่าง 9-12 ปี ที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครโดยมีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane (1993 : 125) จากจำนวนประชากรที่มีอายุระหว่าง 9 -12 ปี ที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร มีจำนวนทั้งหมด 239,609 คน ซึ่งเป็นข้อมูลอ้างอิงจากจำนวนประชากรที่มีอายุระหว่าง 9 – 12 ปี ที่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร ตามสถิติจำนวนประชากรแยกตามช่วงอายุ(ปี) และจังหวัด ปี 2560 จากระบบสถิติทางการทะเบียน สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครองโดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นเท่ากับร้อยละ 95 ค่าระดับความคลาดเคลื่อนยอมรับได้ไม่น้อยกว่า 5% หรือที่ระดับนัยสำคัญ 0.05สำหรับการสุ่มกลุ่มตัวอย่างนั้น จะใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multi-stage sampling) ได้จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 400 ครอบครัว

1.2 เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถาม ซึ่งจะประกอบไปด้วยคำถาม 2 ส่วน คือส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ

แบบสอบถาม ส่วนที่ 2การประเมินระดับทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (สภาพทักษะที่เป็นจริง)ซึ่งเป็นการวัดระดับการปฏิบัติการเกี่ยวกับทักษะการรู้เท่าทันสื่อในด้านต่างๆ และ การประเมินสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ (ระดับความต้องการหรือความคาดหวังในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อ)ซึ่งเป็นระดับของทักษะในแต่ละด้านที่จะทำให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อ แบ่งเป็นทักษะ 4 ด้าน 1) ทักษะการเข้าถึงสื่อ จำนวน 5 ข้อ 2) ทักษะการวิเคราะห์สื่อ จำนวน 5 ข้อ 3) ทักษะการประเมินค่าสื่อ จำนวน 5 ข้อ 4) ทักษะการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ จำนวน 5 ข้อ รวมจำนวน 20 ข้อ โดยเป็นแบบประเมินคำตอบแบบประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ผลการตรวจสอบ พบว่า แบบสอบถามมีค่าดัชนีIOC ระหว่าง 0.80 – 1.00 พร้อมนำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปทดลองใช้จากนั้นผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทำการทดสอบ (try out) กับกลุ่มครอบครัวซึ่งประกอบด้วยผู้ปกครองและเด็กที่มีคุณลักษณะเดียวกับกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ทำการศึกษา เพื่อเป็นการทดสอบก่อนใช้จริง จำนวน 30 ครอบครัว (60 ชุด) หลังจากนั้นนำเครื่องมือที่ได้รับกลับคืนมา ทำการวิเคราะห์เป็นรายข้อ นำมาหาค่าค่าความเที่ยง (Reliability) โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficients) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป IBM SPSS Statistics Data ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาต้องมีค่าสูงกว่า 0.7 จึงจะ

แสดงว่าเครื่องมือที่ใช้ศึกษานั้นมีความเชื่อมั่นที่น่าเชื่อถือ สามารถวัดค่าตัวแปรหลักในการวิจัยอยู่ในระดับที่มีความเชื่อมั่นสูงพอที่จะยอมรับได้ หลังจากนั้นจึงนำแบบประเมินดังกล่าวไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริงต่อไป ซึ่งจากการทดสอบแบบสอบถามจำนวน 60 ชุด พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาอยู่ที่ 0.899 ซึ่งมีค่าสูงกว่า 0.7 แสดงว่าเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานั้นมีความเชื่อมั่นที่น่าเชื่อถืออยู่ในระดับที่สูงพอที่จะยอมรับได้

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาเพื่อนำมาสร้าง

แบบสอบถามสำหรับกลุ่มครอบครัวซึ่งได้แก่ผู้ปกครองที่มีบุตรหลานอายุระหว่าง 9-12 ปี และเด็กที่มีอายุระหว่าง 9-12 ปี เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับ ความต้องการในการรู้เท่าทันสื่อของครอบครัวผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปตรวจสอบการใช้ภาษา ความเหมาะสมของข้อคำถามและ ความครบถ้วนตามด้านที่ต้องการ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้าน การศึกษานอกระบบโรงเรียน จำนวน 2 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 1 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านสื่อและด้านกระบวนการเรียนรู้ที่มีบทบาทในด้านการสร้างการเรียนรู้เรื่องเท่าทันสื่อ จำนวน 2 ท่าน จากนั้นทำการเก็บ รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยจัดเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำแบบสอบถาม และเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัน เวลา ที่กำหนด

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1.4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

1.4.2 การวิเคราะห์สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของ ครอบครัว โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.4.3 การวิเคราะห์การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของ ครอบครัว ด้วยวิธี Priority Needs Index แบบปรับปรุง โดยใช้สูตร

$PNI_{modified} = (I-D)/D$ (สุมล ว่องวานิช, 2558 : 279) แล้วจัดลำดับความต้องการจำเป็นตามค่า

$PNI_{modified}$ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย

ระยะที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับครอบครัวเพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ผู้วิจัยได้ ดำเนินการพัฒนาโปรแกรม ดังนี้

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด เอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนมาเป็นกรอบในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับครอบครัวเพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทัน สื่อ จากนั้นจึงจัดทำร่างโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับครอบครัวเพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ตาม แนวคิดการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boone (1985) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาโปรแกรม ดังนี้

2.1 กำหนดกลุ่มผู้เรียน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้เรียน คือ ผู้ปกครอง และบุตรหลานที่มีอายุระหว่าง 9-12 ปี จำนวน 10 ครอบครัว

2.2 การระบุเนื้อหาวิชา ซึ่งได้มาจากผลในระยะที่ 1 การวิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อไปพัฒนาเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ สำหรับโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับครอบครัวเพื่อเสริมสร้าง ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ

2.3 ติดต่อประสานงานกับครอบครัวที่ได้มาจากการรับสมัครทั้ง 10 ครอบครัวโดยมีการพูดคุย ในการ สร้างเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกับครอบครัวที่เข้าร่วมโปรแกรมและกำหนดหัวข้อร่วมกัน เพื่อให้ได้โปรแกรมตรงตามความ

ต้องการของผู้เข้าร่วมอย่างแท้จริง ซึ่ง Oliva(2001) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดหลักสูตรตามความสนใจและความต้องการของผู้ใช้ จะเป็นการเพิ่มแรงจูงใจให้กับผู้เรียนได้

2.4 การกำหนดการเรียนการสอน ประกอบด้วย 12 แผนการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิด การเรียนรู้แบบร่วมกัน (Collaborative Learning) ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) นำเสนอสถานการณ์ปัญหา 2) ร่วมกันสร้างกลุ่ม 3) ร่วมกันวางแผนและแสวงหาคำตอบ 4) นำเสนอข้อค้นพบของกลุ่ม 5) ประเมินผลงาน และสรุปแนวคิดที่ได้จากข้อค้นพบ

2.4 นำร่างโปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับครอบครัวเพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ไปตรวจสอบคุณภาพของโปรแกรม โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) ความเหมาะสมและความ เป็นไปได้ โดยผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาตัดสิน แล้วผู้วิจัยไปขอคำแนะนำเพิ่มเติมภายหลัง จากที่ ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของ ผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้ค่าดัชนี ความสอดคล้อง (Index of consistency: IOC) และแก้ไขตามคำแนะนำของ ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่สมบูรณ์เพื่อนำไปทดลองใช้

2.2.5 สำหรับงานวิจัยขั้นต่อไป คือ การดำเนินการในการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับ ครอบครัวเพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ไปทดลองใช้กับกลุ่มทดลองตามโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นซึ่งเมื่อดำเนินการทดลอง แล้วเสร็จ ผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาผลของการทดลองใช้โปรแกรม และผลการศึกษาที่ได้จะนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้เกิดทักษะการรู้เท่าทันสื่ออย่างเป็น กระบวนการ เพื่อเสริมพลังให้ครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 400 ครอบครัว จำนวน 800 ราย ซึ่งแบ่งเป็นผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นผู้ปกครอง จำนวน 400 ราย และผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นเด็ก จำนวน 400 ราย พบว่า ผู้ปกครอง ส่วนใหญ่ จำนวน 267 ราย คิดเป็นร้อยละ 66.80 เป็นเพศหญิง และเป็นเพศชาย จำนวน 133 ราย คิดเป็นร้อยละ 33.30 ส่วนใหญ่มีอายุ 26 – 45 ปี จำนวน 203 ราย คิดเป็นร้อยละ 50.75 รองลงมา มีอายุ ระหว่าง 46 – 60 ปี จำนวน 183 ราย คิดเป็นร้อยละ 45.75 อายุ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 14 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.50 ผู้ปกครอง มีระดับการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรีมากที่สุด จำนวน 115 ราย คิดเป็นร้อยละ 28.70 รองลงมา มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. จำนวน 82 ราย คิดเป็นร้อยละ 20.50 ประถมศึกษา จำนวน 55 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.80 มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 52 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.00 สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 51 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.80 และ อนุปริญญา/ปวส. จำนวน 45 ราย คิดเป็นร้อยละ 11.30

ด้านอาชีพผู้ปกครอง พบว่าประกอบอาชีพเป็นพนักงาน/ลูกจ้างบริษัทเอกชน มากที่สุด จำนวน 107 ราย คิดเป็นร้อยละ 26.80 รองลงมาประกอบอาชีพเจ้าของกิจการ/อาชีพอิสระ จำนวน 89 ราย คิดเป็นร้อยละ 22.30 รับจ้างทั่วไป จำนวน 66 ราย คิดเป็นร้อยละ 16.50 ข้าราชการ/ลูกจ้าง/พนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 71 ราย คิดเป็นร้อยละ 17.70 พ่อบ้าน/แม่บ้าน/เกษียณอายุ/ว่างงาน จำนวน 47 ราย คิดเป็นร้อยละ 11.80 เกษตร/ประมง จำนวน 18 ราย คิดเป็นร้อยละ 4.50 และอื่นๆ จำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.50

ผู้ปกครองมีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 10,001 – 20,000 บาท มากที่สุด จำนวน 109 ราย คิดเป็นร้อยละ 27.30 รองลงมา คือ รายได้ต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท จำนวน 82 ราย คิดเป็นร้อยละ 20.50 รายได้ 20,001 – 30,000

บาท จำนวน 66 ราย คิดเป็นร้อยละ 16.50 รายได้มากกว่า 40,000 บาท จำนวน 62 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.50 รายได้ 30,001 – 40,000 บาท จำนวน 48 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.00 และไม่มีรายได้ จำนวน 33 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.30

ขณะที่เด็ก จำนวน 400 ราย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 221 ราย คิดเป็นร้อยละ 55.30 ส่วนเพศชาย จำนวน 179 ราย คิดเป็นร้อยละ 44.80 ซึ่งเด็กทุกคนมีอายุระหว่าง 6 – 12 ปี จำนวน 400 ราย คิดเป็นร้อยละ 100.00 ทุกคนเป็นนักเรียนนักศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา จำนวน 293 ราย คิดเป็นร้อยละ 73.30 รองลงมาคือ มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 107 ราย จำนวน 26.70 และเด็กทุกคนไม่มีรายได้ จำนวน 400 ราย คิดเป็นร้อยละ 100.00

2. ผลการวิเคราะห์สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของครอบครัว มีผลการวิจัย ดังนี้

ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ		B	S.D.	การแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ย
ระดับทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (สภาพทักษะที่เป็นจริง)	ผู้ปกครอง	3.91	0.721	มาก
	เด็ก	3.71	0.808	มาก
	รวม	3.81	0.765	มาก
ระดับความต้องการหรือความคาดหวังในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (สภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อ)	ผู้ปกครอง	4.35	0.542	มากที่สุด
	เด็ก	4.27	0.609	มากที่สุด
	รวม	4.31	0.575	มากที่สุด

จากตารางข้างต้น พบว่า ระดับการรู้เท่าทันสื่อของครอบครัวที่มีอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$) = 3.81, S.D. = 0.765) เมื่อพิจารณาตามสถานะของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ผู้ปกครองมีระดับการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$) = 3.91, S.D. = 0.721) สอดคล้องกับเด็กที่มีระดับการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับมากเช่นกัน ($\bar{X}$) = 3.71, S.D. = 0.808) และครอบครัวมีความต้องการหรือความคาดหวังในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$) = 4.31, S.D. = 0.575) ซึ่งเมื่อพิจารณาตามสถานะของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ผู้ปกครองมีความต้องการหรือความคาดหวังในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$) = 4.35, S.D. = 0.542) สอดคล้องกับเด็กที่มีระดับความต้องการหรือความคาดหวังในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ($\bar{X}$) = 4.27, S.D. = 0.609)

3. ผลการวิเคราะห์การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อสำหรับครอบครัว มีผลการวิจัย ดังนี้

ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ			ระดับทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (สภาพทักษะที่เป็นจริง)		ระดับความต้องการหรือความ คาดหวังในการพัฒนาทักษะ การรู้เท่าทันสื่อ (สภาพที่ควรจะเป็นในการ พัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อ)		จัดลำดับ ความต้องการ จำเป็นตามค่า PNI _{modified}
					($\bar{X}$)	S.D.	
1	การเข้าถึงสื่อ	ผู้ปกครอง	3.81	0.720	4.34	0.684	0.14
		เด็ก	3.74	0.668	4.30	0.589	0.15
		รวม	3.78	0.695	4.32	0.639	0.14
2	การวิเคราะห์สื่อ	ผู้ปกครอง	3.87	0.688	4.32	0.635	0.12
		เด็ก	3.58	0.645	4.23	0.661	0.18
		รวม	3.72	0.682	4.27	0.649	0.15
3	การประเมินค่า สื่อ	ผู้ปกครอง	4.08	0.686	4.41	0.603	0.08
		เด็ก	3.85	0.767	4.28	0.639	0.11
		รวม	3.97	0.736	4.34	0.624	0.09
4	การใช้สื่ออย่าง สร้างสรรค์	ผู้ปกครอง	3.86	0.730	4.33	0.662	0.12
		เด็ก	3.69	0.724	4.29	0.716	0.16
		รวม	3.77	0.731	4.31	0.690	0.14

จากตารางข้างต้น พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อในการเข้าถึงสื่อ การวิเคราะห์สื่อ การประเมินค่าสื่อ และการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อในการวิเคราะห์สื่อมากที่สุด มีค่า $PNI_{modified}=0.15$ รองลงมา คือ การเข้าถึงสื่อ และการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ ในสัดส่วนที่เท่ากัน มีค่า $PNI_{modified}=0.14$ และการประเมินค่าสื่อ มีค่า $PNI_{modified}=0.09$

เมื่อพิจารณาตามสถานะของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ผู้ปกครอง มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อในการเข้าถึงสื่อมากที่สุด มีค่า $PNI_{modified}=0.14$ รองลงมาคือ ด้านการวิเคราะห์สื่อและการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ ในสัดส่วนที่เท่ากัน มีค่า $PNI_{modified}=0.12$ และด้านการประเมินค่าสื่อ มีค่า $PNI_{modified}=0.08$

ขณะที่เด็กมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อในการวิเคราะห์สื่อมากที่สุด มีค่า $PNI_{modified}=0.18$ รองลงมา คือ ด้านการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ มีค่า $PNI_{modified}=0.16$ ด้านการเข้าถึงสื่อ มีค่า $PNI_{modified}=0.15$ และด้านการประเมินค่าสื่อ มีค่า $PNI_{modified}=0.11$

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาตามรายละเอียดของทักษะการรู้เท่าทันสื่อตามทักษะด้านต่างๆ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อด้านต่างๆ จากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ดังนี้

ด้านการเข้าถึงสื่อ มีความต้องการจำเป็นตามลำดับดังต่อไปนี้ 1) สามารถจดจำและเข้าใจความหมายของคำศัพท์ สัญลักษณ์ และเทคนิคที่ใช้ในการสื่อสารจากสื่อแต่ละประเภทได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($PNI_{modified}=0.26$) 2) สามารถ

แสวงหาข้อมูลข่าวสารได้จากสื่อหลายประเภทโดยไม่จำกัดอยู่กับสื่อประเภทใดประเภทหนึ่งหรือ ชอบใช้สื่อเพียงบางประเภทเท่านั้น ($PNI_{modified}=0.15$) 3) สามารถเก็บรวบรวม และเลือกข้อมูลที่เกี่ยวข้อง นำเชื่อถือและเป็นประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายของตน เองจากสื่อต่างๆ ได้($PNI_{modified}=0.13$) 4) สามารถรับรู้และทำความเข้าใจเนื้อหา ข้อมูล ข่าวสาร และ รายละเอียดจากสื่อประเภทต่างๆ ได้อย่างเต็มความสามารถ ($PNI_{modified}=0.12$) และ 5) สามารถเลือกใช้สื่อต่างๆ เพื่อการสืบค้นข้อมูลข่าวสาร ทั้งสื่อที่เป็นสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ วารสาร และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่นfacebook Line Instagram ได้อย่างหลากหลาย ($PNI_{modified}=0.07$)

ด้านการวิเคราะห์สื่อ มีความต้องการจำเป็นตามลำดับดังต่อไปนี้ 1) สามารถบอก หรืออธิบายเกี่ยวกับวัตถุประสงค์หลัก และวัตถุประสงค์แฝงของสื่อได้อย่างถูกต้อง ครอบคลุมครบถ้วน ($PNI_{modified}=0.20$) 2) สามารถจับประเด็นและตีความหมายเนื้อหาข่าวสารในสิ่งที่สื่อนำเสนอได้ ($PNI_{modified}=0.17$) 3) สามารถให้เหตุผลเพื่อสนับสนุนผลการวิเคราะห์สื่อของตนเองได้อย่างสมเหตุสมผล ($PNI_{modified}=0.16$) 4) สามารถแยกแยะข้อเท็จจริง ข้อเสนอเกินจริง การโน้มน้าว จูงใจจากการนำเสนอของสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($PNI_{modified}=0.11$) และ 5) สามารถบอกผลดี ผลเสีย และผลกระทบที่มีต่อตนเอง ครอบครัวและผู้อื่น จากข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่อต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม($PNI_{modified}=0.10$)

ด้านการประเมินค่าสื่อ มีความต้องการจำเป็นตามลำดับดังต่อไปนี้ 1) สามารถตัดสิน ความถูกต้อง ความเหมาะสม และคุณภาพของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่อต่างๆอย่างมีประสิทธิภาพและมีความตระหนักในอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการจูงใจในการบริโภค ในระดับที่เท่ากัน ($PNI_{modified}=0.13$)2) สามารถเลือกรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ ที่สร้างสรรค์และมีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้ และปฏิเสธหรือปิดกั้นข้อมูลข่าวสารที่ไร้ประโยชน์หรือไม่สร้างสรรค์จากสื่อต่างๆ ($PNI_{modified}=0.09$) 3) สามารถตัดสินใจเชื่อหรือไม่เชื่อข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ได้เปิดรับอย่างมีวิจารณญาณหรือมีเหตุมีผล ($PNI_{modified}=0.08$) และ 4) ใช้ประสบการณ์เดิมในการตัดสินความถูกต้องเหมาะสมของข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ โดยยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม ($PNI_{modified}=0.05$)

ด้านการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ มีความต้องการจำเป็นตามลำดับดังต่อไปนี้ 1)สามารถแก้ไข และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจากสื่อประเภทต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($PNI_{modified}=0.19$)2) สามารถแสดงความคิดเห็น บอกเล่า ความคิด ความรู้สึก และข้อเสนอแนะของตนเองได้อย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ และสามารถใช้สื่อต่างๆ ทั้งสื่อเก่า เช่น โทรทัศน์ วิทยุ และสื่อใหม่เช่น โซเชียลมีเดีย ได้อย่างสร้างสรรค์ ในระดับที่เท่ากัน ($PNI_{modified}=0.14$)3) สามารถนำเสนอข้อมูล ข่าวสารองค์ความรู้ ผ่านสื่อในลักษณะต่าง ๆ ได้อย่างตรงไปตรงมาและอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและจริยธรรมของตนเอง ($PNI_{modified}=0.13$) และ 4) สามารถเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสม ตรงตามวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม ($PNI_{modified}=0.11$)

4. ผลการวางแผนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษาของระบบโรงเรียนสำหรับครอบครัวเพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ดำเนินงานตามขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมของ Boone (1985) ได้แก่ 1) การวางแผน 2) การออกแบบโปรแกรมและการนำไปปฏิบัติ3)ขั้นประเมินและวัดผลโปรแกรม และสามารถสรุปองค์ประกอบของโปรแกรมได้ ดังนี้

4.1 หลักการและเหตุผลเป็นโปรแกรมที่มุ่งเสริมสร้างให้เกิดการรู้เท่าทันของสมาชิกในครอบครัวต่อเรื่องสื่อ เน้นที่การสร้างกระบวนการเรียนรู้และสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในครอบครัวให้เกิดความคิด ความอ่านที่เท่าทันต่อสื่อท่ามกลางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

4.2 วัตถุประสงค์ของโปรแกรม เพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อสำหรับครอบครัว ซึ่งประกอบด้วยการพัฒนาทักษะการเข้าถึงสื่อ การวิเคราะห์สื่อ การประเมินค่าสื่อ และการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์เพื่อการรู้เท่าทัน

4.3 เนื้อหาสาระ เนื้อหาการเรียนรู้ที่หลากหลายและบูรณาการเข้ากับวิถีชีวิตได้ มีประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และทำให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียน โดยให้ความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อในบริบทสังคมข้อมูลข่าวสารผลกระทบจากสื่อ ทักษะและองค์ประกอบของการวิเคราะห์สื่อและประเมินสื่อเพื่อการรู้เท่าทัน หลักการรับและเข้าถึงข้อมูล

ข่าวสารจากสื่อทุกประเภทให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลักการหลีกเลี่ยงสื่อที่ก่อโทษต่อตนและสังคมในรูปแบบต่างๆ และการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์

4.4 ผู้เรียน ได้แก่ ครอบครัวที่ประกอบไปด้วย ผู้ปกครองและ บุตรหลานที่มีอายุระหว่าง 9 – 12 ปี โดยผู้ปกครองอาศัย หรือ อยู่ที่พักเดียวกันกับบุตรหลาน

4.5 ผู้สอนเป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้และดำเนินกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.6 วิธีการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นกระบวนการกลุ่ม การจัดการเรียนการสอนใช้ เทคนิค วิธีการสอนหลากหลายวิธี เช่น การวิเคราะห์ กรณีศึกษา การบรรยาย การศึกษาดูงาน การนำเสนอ การสอนแบบมีส่วนร่วม โดยเลือกให้เหมาะสมในแต่ละกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้รับรู้ประสบการณ์ที่หลากหลาย

4.7 กระบวนการจัดกิจกรรมดำเนินตามขั้นตอนของการเรียนรู้แบบร่วมกัน (Collaborative Learning)⁵ ขั้นตอนคือ 1) การนำเสนอสถานการณ์ปัญหา 2) ร่วมกันสร้างกลุ่ม 3) ร่วมกันวางแผนและแสวงหาคำตอบ 4) นำเสนอข้อค้นพบของกลุ่ม 5) ประเมินผลงานและสรุปแนวคิดที่ได้จากข้อค้นพบ

4.8 กิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วยแผนการเรียนรู้จำนวน 12 แผน ได้แก่ 1) กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ 2) รู้จักและเข้าใจสื่ออันหลากหลาย 3) ทำไมต้องรู้เท่าทันสื่อ 4) การเข้าถึงสื่อเพื่อรู้เท่าทัน 5) กระบวนการคิดพิชิตสื่อ 6) วิเคราะห์ได้ ประเมินเป็น 7) เสพสื่ออย่างมีภูมิคุ้มกันและวิธีรับมือกับอิทธิพลของสื่อ 8) เล่นเกมให้เป็นเกม รู้เท่าทันพันภัยยุคดิจิทัล 9) แผนการฝึกปฏิบัติการกำหนดการใช้สื่อร่วมกัน 10) ทศศึกษา สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 11) เรียนรู้การใช้สื่อส่งต่อข้อมูลอย่างสร้างสรรค์ 12) รู้เท่าทันสร้างสรรค์สื่อ

4.9 สื่อการเรียนรู้ประกอบด้วย 1) สื่อบุคคล คือวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดความรู้ 2) เอกสารต่างๆ เช่น ใบความรู้ 3) สื่อมัลติมีเดีย เช่น คลิปตัวอย่างโฆษณา เว็บไซต์ เป็นต้น

4.10 การวัดและการประเมินผลประเมินผลก่อนการดำเนินกิจกรรมด้วย แบบทดสอบก่อนเรียน (pre-test) ประเมินผลระหว่างการทำกิจกรรม จากการสังเกต การพูดสะท้อนความรู้สึจากกิจกรรมที่ทำแบบบันทึกการเรียนรู้ และการสรุปสิ่งที่เรียนรู้ในแต่ละครั้ง ประเมินผลหลังการดำเนินกิจกรรมด้วยแบบทดสอบหลังเรียน (post-test) และแบบประเมินผลโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับครอบครัวเพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาพบว่า

1. ในปัจจุบันครอบครัวมีระดับทักษะการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$) = 3.81, S.D. = 0.765) และจากการสำรวจความต้องการหรือความคาดหวังในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อของครอบครัวในภาพรวมนั้นกลุ่มเป้าหมายยังคงต้องการที่จะพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อมากขึ้นไปอีก โดยมีระดับความต้องการในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$) = 4.31, S.D. = 0.575) แสดงให้เห็นว่าทักษะการรู้เท่าทันสื่อยังคงเป็นทักษะที่ครอบครัวเห็นว่ามี ความสำคัญซึ่งความต้องการในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อนี้มีความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐโดยกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมที่ต้องการจะผลักดันและขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในเรื่องการรู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยีตามโครงการไทยนิยมยั่งยืนโดยมีกลไกการขับเคลื่อนในการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อตั้งแต่ระดับนโยบาย ระดับจังหวัด อำเภอ ไปจนถึงระดับตำบล และยังสอดคล้องกับการดำเนินงานตามมติสมัชชาการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ ประจำปี 2558 ในประเด็น “การรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ของเด็กและเยาวชน” ซึ่งคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ (กดยช.) มีมติประกาศนโยบายแห่งชาติเรื่องการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ของเด็กและเยาวชน ในด้านการสร้างภูมิคุ้มกันด้านสื่อออนไลน์ให้แก่คนในสังคมไว้ว่า 1) ให้กระทรวงศึกษาธิการหน่วยงานด้านการพัฒนาหลักสูตรและนโยบายการศึกษา ร่วมกับกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และกระทรวงวัฒนธรรม บูรณาการเนื้อหาการรู้เท่าทันสื่อ

ในการเรียนการสอนทุกระดับในเด็กทุกกลุ่มอย่างเสมอภาคเท่าเทียม และส่งเสริมให้สถาบันการศึกษา มีการบูรณาการแนวคิด วิชารู้เท่าทันสื่อลงใน การเรียนการสอนในสาระวิชาเดิม หรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร ทั้งในระบบ นอก ระบบและการศึกษาตาม อัจฉริยะ 2) ให้กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงการพัฒนาสังคม และความ มั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกระทรวงมหาดไทย ร่วมมือกับองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาคประชาสังคม จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพคนทำงานและบุคลากรของ หน่วยงาน รวมทั้งแกนนำชุมชน แกนนำเด็กและ เยาวชน พ่อแม่ผู้ปกครอง ให้ตระหนักและมีความรู้ ความเข้าใจ รวมทั้งการ รู้เท่าทันสื่อออนไลน์ และสามารถถ่ายทอดสู่เด็กและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ครอบครัวยังมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อในการเข้าถึงสื่อ การวิเคราะห์สื่อ การ ประเมินค่าสื่อ และการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนา กิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ของ ประพรรณ พละชี้แนะ และคณะ (2560) ที่ได้กล่าวว่า ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการรู้เท่าทันสื่อ นั้น มีความจำเป็น ที่จะต้องออกแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ ทักษะการรู้ เท่าทันสื่อทั้ง 4 ด้าน โดยออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เข้าถึงสื่อ ด้วยวิธีการและเครื่องมือต่างๆ ตลอดจนการจัด กิจกรรมที่ฝึกให้ ผู้เรียนได้วิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ ข้อมูล ข้อเท็จจริงที่แฝงมา กับสื่อ การประเมินคุณภาพของสื่อ และ สามารถสร้างสรรค์สื่อออกมาได้ และยังสอดคล้องกับ อุษา บิ๊กกินส์ (2559) ที่กล่าวว่า ในการจะพัฒนาให้เกิดทักษะการ รู้เท่าทันสื่อ นั้น การรู้เท่าทันสื่อจะต้องมีการนำไปปรับใช้ ในทั้ง 4 รูปแบบ คือ เข้าถึง (access) วิเคราะห์ (analyze) ประเมิน (evaluate) และสร้างสรรค์ (create) ซึ่งทั้ง 4 รูปแบบนี้สามารถใช้ได้กับสื่อทุกประเภท นับตั้งแต่ สื่อสิ่งพิมพ์ การกระจาย เสียง จนถึงสื่ออินเทอร์เน็ตแต่ทั้งนี้ผู้วิจัยจะต้องพิจารณาแต่ละรายการเพื่อออกแบบโปรแกรมให้เหมาะสม และตอบสนอง ความต้องการของกลุ่มครอบครัวด้วย

3. ผลการวางแผนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับครอบครัวเพื่อเสริมสร้างทักษะการ รู้เท่าทันสื่อ มีองค์ประกอบของโปรแกรม 10 ข้อ ได้แก่ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ ผู้เรียน ผู้สอนวิธีการ เรียนรู้กระบวนการจัดกิจกรรมกิจกรรมการเรียนรู้สื่อการเรียนรู้การวัดและการประเมินผลซึ่งองค์ประกอบของโปรแกรม ดังกล่าว สอดคล้องกับ การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Boyle (1981) ที่กล่าวว่า การจัดลำดับ ขององค์ประกอบด้านต่างๆ ตั้งแต่ การกำหนดวัตถุประสงค์ ผู้เรียน ผู้สอน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ แหล่งทรัพยากร งบประมาณ สถานที่ การเลือกวิธีการ เทคนิค และอุปกรณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเลือกด้วยมี ความสำคัญต่อการพัฒนาโปรแกรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำงานวิจัยนี้ไปใช้

1. จากข้อค้นพบในงานวิจัยนี้ พบว่า ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ เป็นทักษะที่ครอบครัวยังมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนา ดังนั้น หน่วยงาน องค์กร สถาบันชุมชนต่างๆ หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่ต้องการจะพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อให้กับครอบครัว สามารถนำผลที่ได้จากการหาความต้องการในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อนี้เป็นแนวทางในการกำหนดและพัฒนา กิจกรรม หรือหลักสูตรเพื่อส่งเสริมให้กลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกันกับกลุ่มเป้าหมายของงานชิ้นนี้ให้เกิดทักษะ ในการรู้เท่าทัน สื่อได้

2. กระบวนการในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับครอบครัวเพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทัน สื่อนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้จัดกิจกรรมในการนำไปใช้เพื่อศึกษาและพัฒนาโปรแกรมให้แก่กลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ต้องคำนึงถึง ลักษณะและบริบทของกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันด้วย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิเคราะห์การประเมินความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเป็นกระบวนการที่ช่วยผู้วิจัยให้เห็นปัญหาและความต้องการที่เป็นจริงได้อย่างชัดเจน ควรมีการ สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกมากขึ้น เพื่อจะได้นำมาพัฒนากิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการเด็กและเยาวชน, (2560). ยุทธศาสตร์ส่งเสริมและปกป้องคุ้มครองเด็กและเยาวชนในการใช้สื่อออนไลน์ พ.ศ. 2560-2564. สืบค้นเมื่อ 9 สิงหาคม 2562. จาก https://www.dcy.go.th/webnew/upload/news/news_th_20180801144021_4.pdf
- กองสถิติเศรษฐกิจ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). การสำรวจการมี การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2561 สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. สืบค้นเมื่อ 4 มิถุนายน 2562. จาก http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/ด้านICT/เทคโนโลยีในครัวเรือน/2561/ict61-สรุปผลที่สำคัญ_Q1.pdf
- สุวิมล ว่องวาณิช. (2550). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ
- สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน และเครือข่ายการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองประชาธิปไตย. (2559). กรอบแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล เพื่อสร้างพลเมืองประชาธิปไตย. เอกสารประกอบการประชุมโต๊ะกลม การพัฒนารอบแนวคิดและหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศและดิจิทัลเพื่อสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ
- สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. (2560). ครอบคลุมจะเท่าทันสื่อได้อย่างไร. สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2562. จาก <http://bcp.nbtc.go.th/th/detail/2017-01-25-18-02-01>
- บุบผา เมฆศรีทองคำ. (2554). การรู้เท่าทันสื่อ : การก้าวทันบนโลกข่าวสาร. วารสารนักบริหาร. 31(1), 117-123.
- ปฐมาภรณ์ ปันอินทร์. (2555). กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสำหรับเยาวชนไทยตามแนวคิดปัญญา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต), สาขาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประพจน์ พลชะ และคณะ. (2560). แนวทางการพัฒนากิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย. วารสารวิจัยรำไพพรรณี, 11(3), 23-30.
- อุษา บิ๊กกันส์. (2555). การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ. สุทธิปริทัศน์. 26(80), 147-162.
- Boone, E. J (1985). Developing Program in Adult Education: Prospect Heights : Waveland Press
- Boyle. (1981). Planning better programs: McGraw-Hill New York.
- Oliva, Peter F. (2001). Developing the curriculum. New York; Longman.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2010). Media and information literacy. Retrieved 29 July 2019, from <http://www.unesco.org/web world/en/information-literacy>